

حقوق مردم و معیشت کارکنان دولت

در نگاه رهبر شهید انقلاب اسلامی

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای

در آستانه هفته دولت، بازخوانی دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای درباره جایگاه دولت، حقوق مردم و وضعیت کارکنان دستگاه‌های اجرایی نشان می‌دهد که در این منظومه فکری، دولت پیش از آنکه مجموعه‌ای اداری برای اداره امور جاری باشد، نهادی خدمتگزار و مسئول در برابر جامعه است. از این منظر، کیفیت حکمرانی را باید با میزان عدالت، سلامت اداری، پاسخ‌گویی، کارآمدی و توان دستگاه‌های اجرایی در تأمین نیازهای عمومی مردم سنجید.

هفته دولت، که از دوم تا هشتم شهریورماه و به یاد شهیدان محمدعلی رجایی و محمدجواد باهنر برگزار می‌شود، فرصتی برای ارزیابی عملکرد دولت و دستگاه‌های اجرایی است. آیت‌الله خامنه‌ای در یکی از سخنرانی‌های خود در هفته دولت تصریح کرده‌اند: «گفتمان اصلی دولت اسلامی همین خدمت است؛ اصلاً فلسفه وجود ما جز این نیست؛ ما آمده‌ایم خدمت کنیم به مردم و هیچ چیز نباید ما را از این وظیفه غافل کند.» ایشان در ادامه تأکید کرده‌اند که خدمت دولتی باید با رعایت قانون و با روحیه جهادی انجام شود؛ به این معنا که سرعت، جدیت، ابتکار و مسئولیت‌پذیری افزایش یابد، نه اینکه قانون نادیده گرفته شود.

بر اساس این نگاه، مردم در ارتباط با دستگاه‌های دولتی صرفاً دریافت‌کننده خدمات اداری نیستند، بلکه صاحبان حق‌اند و دستگاه اجرایی مکلف است نیازهای عمومی آنان را تأمین کند. آیت‌الله خامنه‌ای در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت در ۱۶ شهریور ۱۴۰۴، با اشاره به مسئولیت دولت‌ها در قبال نیازهای مشترک جامعه گفتند: «دولت‌ها مسئول تأمین نیازهای مشترک و عمومی مردمند» و از معیشت، امنیت، بهداشت، فرهنگ و محیط‌زیست به‌عنوان نمونه‌هایی از این نیازها نام بردند.

در چنین چارچوبی، حق مردم بر دولت را می‌توان در چند اصل اساسی خلاصه کرد: برخورداری از خدمات عمومی مؤثر و عادلانه، دسترسی بدون تبعیض به دستگاه‌های اجرایی، حفظ کرامت در فرآیندهای اداری، دریافت پاسخ روشن و به‌موقع، برخورداری از امنیت و رفاه و مشاهده نتیجه تصمیم‌ها و وعده‌های دولتی در زندگی روزمره. بنابراین، دستگاه اداری نباید خود را صرفاً مجری مقررات بداند؛ بلکه باید آثار تصمیم‌ها و عملکرد خود را بر زندگی مردم نیز ارزیابی کند.

از دیدگاه رهبر انقلاب، عدالت، پاک‌دستی و مردمی‌بودن سه شاخص مهم حکومت اسلامی است. ایشان در بیانات خود در هفته دولت سال ۱۳۹۷ با اشاره به ضرورت قرار دادن حکومت علوی به‌عنوان معیار، «عدالت»، «پارسایی و پاک‌دامنی» و «مردمی بودن و با مردم بودن» را از شاخص‌های عمده حکومت برشمردند. این اصول در دستگاه‌های اجرایی به معنای مقابله با تبعیض، فساد، ویژه‌خواری، رانت، بی‌توجهی به ارباب‌رجوع و استفاده شخصی از موقعیت اداری است.

در همین زمینه، سلامت کارکنان و مدیران دولت تنها یک موضوع اخلاقی یا فردی نیست؛ بلکه مستقیماً با اعتماد عمومی ارتباط دارد. آیت‌الله خامنه‌ای در دیدار با کارمندان و

کارکنان دولت در ۷ شهریور ۱۳۷۵، ضمن تجلیل از کارکنان خدوم، هشدار دادند که افراد ناباب نباید با رفتارهای نادرست خود، هم مردم را از محیط کارمندی دلسرد کنند و هم زحمات مجموعه بزرگی از کارمندان شریف، زحمتکش و خدمتگزار را زیر سؤال ببرند. از این منظر، مبارزه با فساد اداری باید هم‌زمان دو هدف را دنبال کند: برخورد قاطع با تخلف و حمایت از اکثریت کارکنان سالم و مسئولیت‌پذیر. آیت‌الله خامنه‌ای در همان دیدار، درباره ماهیت کار کارمند گفتند: «ماهیت کار کارمند، خدمت است.» این تعبیر، جایگاه کارمند دولت را از یک شغل اداری معمولی فراتر می‌برد و آن را بخشی از فرآیند اداره کشور و تأمین منافع عمومی می‌داند. به گفته ایشان، کارمند در هر سطحی از سازمان، از مدیران عالی و وزیران تا کارکنان صف و کارشناسان، در دستاوردهای دولت سهم دارد. بنابراین، ارزیابی عملکرد دولت نمی‌تواند تنها به تصمیم‌های مدیران ارشد محدود شود؛ کیفیت کار روزانه کارمندان، نحوه پاسخ‌گویی آنان، سرعت گردش امور و میزان رضایت مردم نیز بخشی از کارنامه دولت است.

در این نگاه، کارمندی دولت از یک سو افتخار خدمت عمومی است و از سوی دیگر مسئولیتی سنگین در برابر مردم دارد. کارمند باید قانون‌مدار، پاک‌دست، دقیق، پاسخ‌گو و آشنا با وظیفه خود باشد؛ اما تحقق این انتظار، نیازمند آن است که دولت نیز محیط کاری مناسب، امنیت شغلی، آموزش، امکانات لازم و نظام عادلانه پرداخت را برای کارکنان فراهم کند. نمی‌توان از کارکنان انتظار خدمت باکیفیت داشت، اما نسبت به فشارهای معیشتی، فرسودگی شغلی، نابرابری‌های پرداختی و ناامنی آینده شغلی آنان بی‌تفاوت بود.

بخش مهمی از دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای درباره معیشت نیروی کار، در دیدارهای ایشان با کارگران و معلمان مطرح شده است. هرچند این بیانات مستقیماً به همه گروه‌های کارکنان دولت اختصاص ندارد، اما اصول مطرح‌شده درباره حقوق نیروی کار، تصویری روشن از نگاه ایشان به مسئله معیشت ارائه می‌کند. در این چارچوب، حقوق واقعی نیروی کار تنها مبلغ درج‌شده در فیش حقوقی نیست؛ بلکه دستمزد عادلانه، پرداخت منظم، امنیت شغلی، بیمه، آموزش، ایمنی و خدمات رفاهی را نیز شامل می‌شود.

ایشان در دیدار با کارگران و معلمان در سال ۱۳۸۲ تأکید کردند که افزایش اسمی حقوق، بدون کنترل تورم و حفظ ارزش پول ملی، الزاماً به بهبود وضعیت زندگی منجر نمی‌شود. اگر حقوق افزایش یابد اما قیمت کالاها و خدمات با سرعت بیشتری بالا برود، قدرت خرید کارکنان کاهش خواهد یافت. از این منظر، سیاست معیشتی دولت باید مجموعه‌ای از اقدامات هماهنگ را دربر گیرد: مهار تورم، تقویت ارزش پول ملی، انضباط مالی دولت، جلوگیری از هزینه‌های غیرضروری و مقابله با تبعیض‌های ناروا در نظام پرداخت.

این دیدگاه برای کارکنان دولت اهمیت ویژه‌ای دارد؛ زیرا بخش بزرگی از آنان درآمد ثابت دارند و افزایش هزینه‌های مسکن، خوراک، درمان، آموزش و حمل‌ونقل مستقیماً بر قدرت خرید آنان اثر می‌گذارد. به همین دلیل، عدالت در پرداخت حقوق را نمی‌توان فقط با مقایسه رقم اسمی دستمزدها سنجید. تناسب حقوق با هزینه واقعی زندگی، تفاوت مسئولیت‌ها، میزان تخصص، سابقه خدمت، محل خدمت، شرایط کاری و بهره‌وری نیز باید در سیاست‌گذاری مورد توجه قرار گیرد.

در بیانات سال‌های اخیر درباره نیروی کار نیز بر این نکته تأکید شده است که ارتقای زندگی کارکنان و کارگران هزینه‌ای زائد نیست، بلکه سرمایه‌گذاری برای افزایش کیفیت کار، تولید و کارآمدی کشور است. نیروی کاری که دغدغه دائمی معیشت، آینده شغلی و تأمین اجتماعی دارد، فرصت و توان

کمتری برای خلاقیت، آموزش، افزایش بهره‌وری و خدمت مؤثر خواهد داشت. بنابراین، بهبود معیشت کارکنان دولت، علاوه بر جنبه حمایتی، بخشی از الزامات اصلاح نظام اداری و ارتقای کیفیت خدمات عمومی است.

در این میان، امنیت شغلی نیز جایگاه مهمی دارد. کارکنان دولت باید بدانند که ادامه خدمت آنان بر اساس قانون، شایستگی، عملکرد و نیاز سازمانی تعیین می‌شود، نه بر مبنای روابط شخصی، سلیقه‌های مدیریتی یا تغییرات سیاسی. امنیت شغلی البته به معنای مصونیت از ارزیابی و پاسخ‌گویی نیست؛ بلکه به معنای وجود قواعد روشن، فرآیند عادلانه، امکان اعتراض و مصونیت از تصمیم‌های سلیقه‌ای است. چنین امنیتی می‌تواند هم آرامش کارکنان را افزایش دهد و هم آنان را به مسئولیت‌پذیری بیشتر ترغیب کند.

آیت‌الله خامنه‌ای همچنین بارها بر ضرورت پیگیری تصمیم‌های دولت تأکید کرده‌اند. ایشان در بیانات هفته دولت سال ۱۴۰۰ گفتند برای وعده‌ها باید زمان‌بندی تعیین کرد و آنها را «دانه‌دانه تعقیب» کرد. این رویکرد، در حوزه حقوق مردم و معیشت کارکنان به آن معناست که سیاست‌ها نباید در سطح شعار یا تصویب‌نامه باقی بمانند. وعده بهبود خدمات، اصلاح نظام پرداخت، رفع تبعیض، سامان‌دهی نیروهای انسانی و حمایت از معیشت باید دارای برنامه، زمان‌بندی، مسئول مشخص و سازوکار نظارت باشد.

همچنین، خودارزیابی دستگاه‌ها از دیگر محورهای مورد تأکید ایشان است. در بیانات هفته دولت سال ۱۳۹۵ آمده است: «همه رؤسای دستگاه‌ها، خودشان بهتر از دیگران می‌توانند کار خودشان را ارزیابی کنند.» این ارزیابی باید از سطح گزارش‌های اداری فراتر رود و شاخص‌هایی مانند زمان ارائه خدمت، میزان رضایت مردم، تعداد شکایت‌های مؤثر، کیفیت پاسخ‌گویی، کاهش فرآیندهای زائد، سلامت مالی و وضعیت معیشتی و حرفه‌ای کارکنان را دربرگیرد.

جمع‌بندی دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای نشان می‌دهد که حقوق مردم و حقوق کارکنان دولت در دو مسیر جدا از هم قرار نمی‌گیرند. دولت برای خدمت به مردم به کارکنان سالم، توانمند و باانگیزه نیاز دارد و کارکنان نیز برای ارائه خدمت شایسته، به مدیریت عادلانه، محیط کاری سالم، امنیت شغلی و معیشت قابل قبول نیازمندند. بی‌توجهی به هر یک از این دو ضلع، نتیجه‌ای جز کاهش کیفیت خدمات عمومی و تضعیف اعتماد اجتماعی نخواهد داشت.

از این منظر، هفته دولت تنها زمان معرفی دستاوردهای دستگاه‌های اجرایی نیست؛ بلکه فرصتی برای سنجش این پرسش اساسی است که آیا مردم در مراجعه به دولت، عدالت، کرامت، سرعت و پاسخ‌گویی را تجربه می‌کنند و آیا کارکنان دولت از شرایطی برخوردارند که بتوانند با آرامش، انگیزه و شأن حرفه‌ای به جامعه خدمت کنند. در نگاه رهبر انقلاب، دولت موفق دولتی است که خدمت را محور فعالیت خود قرار دهد، معیشت مردم را جدی بگیرد، از کارکنان سالم و پرتلاش حمایت کند، با فساد و تبعیض مقابله کند و تصمیم‌های خود را تا مرحله تحقق و اثرگذاری واقعی پیگیری نماید.

منابع: بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۶ شهریور ۱۴۰۴؛ بیانات در دیدار کارمندان و کارکنان دولت، ۷ شهریور ۱۳۷۵؛ بیانات هفته دولت در سال‌های ۱۳۹۲، ۱۳۹۵، ۱۳۹۷ و ۱۴۰۰؛ بیانات در دیدار کارگران و معلمان، ۱۰ اردیبهشت ۱۳۸۲؛ بیانات در دیدار کارگران، ۹ اردیبهشت ۱۴۰۲ و ۵ اردیبهشت ۱۴۰۳، منتشرشده در پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای.